

VIZIUNEA PROZAICĂ ȘI ARTA POETICĂ ÎN OPERELE LUI ION VINEA

Georgiana Elisabeta PANAIT,
profesor, școala nr. 5 „V. Cristoforeanu”,
Râmnicu Sărat, România

Abstract

The present article explores the prosaic vision and poetry in Ion Vinea's works.

Rezumat

În articol, autoarea abordează viziunea prozaică și arta poetică în operele lui Ion Vinea.

De numele lui Ion Vinea sunt legate câteva evenimente importante ale avangardei, dar și ale jurnalisticii culturale. Cuceritor, seducător, el este, alături de marii actori ai actualității culturale, poet și prozator, adept al literaturii suprarealiste. Editează „Contemporanul”, revista literaturii avangardiste. Principalul volum de versuri se intitulează „Ora fântânilor”. Remarcabil este și romanul „Lunatecii”, apărut postum. După 1944, este marginalizat de regimul comunist și trăiește din traduceri. Aflat alături de Tristan Tzara, de dadaști, încurajând frenetic „arta nouă”, arta care anulează granițele, el este unul dintre cei care vor frânge un șir de săbii în apărarea lui Urmuz: „Foarte puțini știu că grefierul Vasilescu-Buzău este originalul și tulburătorul Urmuz, autorul lui Ismail și Turnavitu, revoluționar discret al literaturii românești și precursor ignorat al mișcării de avangardă, al prozei și poeziei în contrasens, al umorului nou, al liricii eliberate de logică și anecdotă din lumea întreagă („Urmuz-Dada-Suprarealism, trei cuvinte care stabilesc o punte, descifrează o filiațiune, lămuresc originile evoluției literare mondiale din 1918)”, scrie Vinea în nr. 71 (din decembrie 1926) al „Contemporanului” – tribună importantă a avangardei românești.

Registrul liric al lui Ion Vinea a fost foarte amplu, de la poezia simbolistă elegantă și decorativă sau ironic-patetică până la modernismul învecinat cu extremismul avangardiștilor, pe care totuși s-a ferit să-l adopte în practica literară. Capacitatea lui de a trece de la o formulă poetică la alta a fost singulară în literatura română, versurile lui putând aminti de Lucian Blaga, dar și de Tudor Arghezi sau Adrian Maniu. Ca și Ilarie Voronca, Ion Vinea este un mare creator de imagini, fără a slăbi însă niciodată controlul inteligenței artistice asupra fluxului imagistic. Față de creația sa poetică a dovedit nepăsare, risipindu-și versurile în paginile diverselor publicații la care colabora, fără preocuparea de a și le aduna într-un volum.

Vocația esențială a lui I. Vinea este „poezia”. „Numai el poate conține în stare pură esența poeziei”, mărturisește Vinea¹. În formularea lui Vinea, unicul gen e poezia, iar suprema categorie estetică e fantasticul.

Ion Vinea este „poetul legii”, având conștiința acută a unui drum unic, tragic, pentru că „neabătut sunt, cum am fost menit”, scrie el, de aceea se va împotrivi destinului său uman. Condiția lui ideală este singurătatea, izolarea în meditație. Pustiul, muștenia, umbra, lacrima, ruga, amintirea sunt, în poezia sa, elementele cele mai frecvente, circumscriind drama. Steaua însăși, reprezentant al destinului, devine steaua în stingere, iar timpul dramei va fi „ora palidă”, nedecisă, ambiguă, ascunzând și întreținând, totodată, tensiunea „în oră șoapta destinului pândește”.²

Primele poezii ale lui I. Vinea, publicate în revistele „Simbolul”, „Noua revistă română” și „Seara”, stau sub semnul simbolismului. Împrumută motive și acorduri de la Minulescu și Macedonski. Astfel, chiar poezia de debut, un sonet, exprimă o stare de reverie, sugerată, la modul simbolist, prin „miresme de corole re-nviate” și nori ce par „galere roze-n drum către Cytera”. Același limbaj minulescian îl întâlnim și în poezia „Mare” (1912), într-un decor marin macabru, care amintește și de Macedonski. Scriind mult, Vinea ajunge să stăpânească la perfecție secretul acestui stil modern, remarcabil prin sensibilitate și simplitate.

Poetul își cultivă înclinația spre intelectualizarea lirismului, mânuind imaginile cu savanta știință. Poezia sugerează stări interioare: așteptare, tristețe sterilă, oboseală prin intermediul unor peisaje abstracte, foarte dificile pentru un chin profan „In memoriam”.

¹Valerian, I. *De vorbă cu dl I. Vinea* // Viața literară. Nr. 51, 1927.

²Pop, I. *Recapitulări*. București: EDP, 1995.

Vechea simplitate a poeziei de tinerețe apare numai uneori, ușor tulburată în poemele confesive, în care sufletul se destăinuie cu mai puțină reținere. Acesta este ultimul stil specific poeziei lui Vinea - rece, intelectual, abstract, a cărui structură poetul o găsisse încă din perioada „Contemporanului”. Tristețea lui Vinea are un sunet specific în poezia românească. El nu cunoaște melancolia astrală a lui Eminescu, nici jalea înstrăinării unui neam ca Goga, nici durerea metafizică în fața „trecerii” ca Blaga. Mai terestru și mai individualist, Vinea plânge o durere omenească, o înfrângere, o boală sau moarte a unei ființe dragi. Poezia se zbuțuie în spațiul unei personalități închise, care se devorează mereu. În formularea lui Vinea, unicul gen e poezia, iar suprema categorie estetică e fantasticul. Fantasticul devine, astfel, un soi de matrice stilistică, mod de distilare și purificare al lirismului, care, în orizontul fantasticului, își lasă partea prozaică, rămânând esența, singura care trece spre zonele imaterialității ideale: în „poezie apare toată libertatea de mișcare către creația absolută, fără filozofie și reportaj.”³

Ideea de poezie („stare sufletească” și „treaptă pe scara sensibilității”⁴, așa cum observa S. Aug. Doinaș), e o apropiere medie de atitudinea expresionistă, un expresionism teoretic moderat.

Primele observații care ating zonele profunde ale versurilor lui Vinea sunt cele ale lui N. Davidescu, exprimate într-un succint fragment din „Aspecte și direcții literare”⁵.

Privindu-l ca pe o apariție singulară, unică, Ș. Cioculescu vorbește de „fenomenul Vinea în literatura noastră”, îl considera „ferment activ de înnoire”. După mai mult de două decenii, el rămâne la vechea sa convingere prin care adie simțita tendință spre o lărgire a sferei de generalizare a sferei: „Ora fântânilor” consacra, în persoana lui I. Vinea, pe clasicul unor forme poetice moderne”⁶.

E meritul lui Lovinescu de a fi sesizat un aspect fundamental al creației lui Vinea, în „mobilitatea” talentului său, „această căutare a ultimelor forme literare pentru a fi în ritmul vremii”⁷.

Ceea ce Lovinescu numise „talent și mobilitate” devine, în limbajul lui G. Călinescu, „instinct tropic, ce-l face să se orienteze la cele mai mici schimbări ale soarelui liric”⁸.

Așa cum e, de rea credință și detestând organic avangarda, cu instincte de paradoxal, C. I. Emilian a precizat, în compozițiile moderniste ale lui Vinea, „o înclinare temperamentală” și „sinceritatea” viguroasă a expunerii, deci o libertate a simțurilor nesupuse de rațiune⁹.

Prin urmare, în aceasta din urmă se întrezărește sâmburele unei anumite formări intelectuale, valența dublă de creator-teoretician neputând fi neglijată, manifestându-se în abordarea întreprinsă de cel care o deține, fie prin reflexe de imaginar, răzbătând din opera de teorie sau din opera științifică, fie prin răsunete ale teoriei, ale ideilor sau conceptelor științifice de la baza formării spirituale a individului.

Tristețea lui Vinea are un sunet specific în poezia românească. El nu cunoaște melancolia astrală a lui Eminescu, nici jalea înstrăinării unui neam ca O. Goga, nici durerea metafizică în fața „trecerii” ca Blaga. Mai terestru și mai individualist, Vinea plânge o durere omenească, o înfrângere, o boală sau moartea unei ființe dragi.

Ceea ce E. Lovinescu numise „talent și mobilitate” devine, în limbajul criticului G. Călinescu, „instinct tropic, ce-l face să se orienteze la cele mai mici schimbări ale soarelui liric”.

Poezia lui I. Vinea a fost și continuă să fie un teren de fertile descoperiri ale criticii creatoare. Primul critic literar care a întreprins o analiză sistematică a poeziei lui Ion Vinea a fost Șerban Cioculescu. Printre constatările sale de mare finețe interpretativă, se numără și definirea acestui stil de poezie drept impresionism intelectual. Dacă acest tip de poezie își refuză aproape programatic convenționalismul și discursivitatea, ea constituie, în același timp, și un act perfect lucid de reacțiune, prin care poetul rupe legăturile cu tradiția.

³Valerian, 1927.

⁴Vinea, 1925.

⁵Davidescu, 1924, p. 142-147.

⁶Cioculescu, 1964, p. 2.

⁷Lovinescu, 1927, p. 442-445.

⁸Călinescu, 1968, p. 812.

⁹Emilian, *apud* Lovinescu, 1927, p. 119-122.

Prin creațiile lui I. Vinea, literatura română a ales calea modernismului, scriitorul avangardist contribuind indubitabil la depășirea decalajelor existente și la sincronizarea literaturii noastre cu marile literaturi europene.

Referințe bibliografice

- BĂDĂRĂU, George. *Avangardismul românesc*. Iași: Editura Institutul European, 2000 [Bădărău, 2000].
- BALOTĂ, Nicolae. *Arte poetice ale secolului XX*. București: Minerva, 1976 [Balotă, 1976].
- CĂLINESCU, George. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. București, 1968 [Călinescu, 1968].
- CĂLINESCU, Matei. *Ion Vinea - schiță de portret liric*. Prefață la volumul „Ora fântânilor”. București: Editura pentru literatură, 1967 [Călinescu, 1967].
- CĂRTĂRESCU, Mircea. *Avangardismul poetic românesc*. București: Humanitas, 1993 [Cărtărescu, 1993].
- CERNAT, Paul. *Avangarda românească și complexul periferiei*. București: Cartea Românească, 2007 [Cernat, 2007].
- CIOCULESCU, Șerban. *Aspecte literare contemporane, 1932-1947*. București: Minerva, 1972 [Cioculescu, 1972].
- CIOCULESCU, Șerban. *I. Vinea - „Ora fântânilor” // Luceafărul*. Nr. 16, 1964 [Cioculescu, 1964].
- CONSTANTINESCU, Pompiliu. *Ion Vinea - «Paradisul suspinelor» // Scrieri*. Vol. 5, 1971 [Constantinescu, 1971].
- CROHMĂLNICEANU, Ovidiu. *Literatura română și expresionismul*. București: Eminescu, 1971 [Crohmălniceanu, 1971].
- DAVIDESCU, N. *Poezia dlui I. Vinea // Aspecte și direcții literare*. Cultura națională. București, 1924. P. 142-147 [Davidescu, 1924].
- DUGNEANU, Paul. *Suprarealismul poetic românesc*. București: Muzeul literaturii române, 2005 [Dugneanu, 2005].
- DUMITRU, Micu. *Modernismul românesc, I. De la Macedonski la Bacovia. II. De la Argezi la suprarealism*, București: Minerva, 1984-1985 [Dumitru, 1984-1985].
- DUMITRU, Micu. *Poporanismul și Viața românească*. București, 1961 [Dumitru, 1961].
- LOVINESCU, Eugen. *Curentele extremiste // Istoria literaturii române contemporane*. Vol. 3. București: Ancora, 1927 [Lovinescu, 1927].
- MANOLESCU, Nicolae. *Ion Vinca: Ora fântânilor // Contemporanul*. București, 1964 [Manolescu, 1964].
- MANOLESCU, Nicolae. *Istoria critică a literaturii române, 5 secole de literatură*. București: Paralela 45, 2008 [Manolescu, 2008].
- MARINO, Adrian. *Modern, modernism, modernitate*. București: Editura pentru literatură, 1969 [Marino, 1969].
- MICHELI, Mario de. *Avangarda artistică a secolului XX*. București: Meridiane, 1968 [Micheli, 1968].
- MINCU, Marin. *Avangarda literară românească*. București: Editura Minerva, 1983 [Mincu, 1983].
- POP, I. *Recapitulări*. București: EDP, 1995 [Pop, 1995].
- POPESCU, Magdalena. *Ion Vinea - Magie și dezamăgire*, prelată la romanul „Lunatecii”. Ediția a II-a. București: Minerva, 1971 [Popescu, 1971].
- PRICOP, Lucian (coord.). *Dicționar de avangardă literară românească. Scriitori, reviste, curente*. București, 2002 [Pricop, 2002].
- VALERIAN, I. *De vorbă cu dl I. Vinea // Viața literară*. Nr. 51, 1927 [Valerian, 1927].

Texte

- VINEA, I. *Principii pentru timpul nou // Contemporanul IV*. Nr. 61, 1925.